

Людмила Вікторівна ЛИТВИНЮК,
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри філософії і економіки освіти
Полтавської академії неперервної освіти
ім. М. В. Остроградського
(Полтава, Україна)
<https://orcid.org/0000-0001-7986-161X>
lytvyniuk@pano.pl.ua

БІОГРАФІЯ ЯК ЦИФРОВА КОМУНІКАЦІЯ

Мета роботи полягає у вивченні трансформації методів дослідження й укладання (авто)біографії внаслідок розвитку цифрових комунікацій, зокрема масового поширення соціальних мереж, виникнення феномену цифрової біографії, поглиблення концепції біографічного навчання та розширення спектра можливостей її впровадження в освіті. **Методологія дослідження** базується на сучасних уявленнях про філософію освіти, філософську антропологію, на принципах об'єктивності, розвитку, аналізу та синтезу, єдності загального та одиничного, зв'язку між теорією та практикою. Використано метод транздисциплінарного дослідження біографії та компоненти мета-аналізу. Також застосовано компаративний метод та історико-генетичний метод у поєднанні із семантичним аналізом для визначення підвалин концептуалізації біографічного навчання. **Наукова новизна роботи.** Новим для вітчизняної біографіки є використання методу комунікативної біографії та поглиблення методології біографічного навчання в педагогічній науці. Уперше біографію людини розглянуто як цифрову комунікацію, обґрунтовано потенціал цифрової біографії в практиці впровадження біографічного навчання. Подальшого розвитку набула теорія комунікативної біографії як методологія аналізу індивідуальної траєкторії людського життя. **Висновки.** З'ясовано, що поява нових форматів соціальних стосунків (цифрова людина та цифровий громадянин) призводить до виникнення нового жанру біографії – цифрової комунікативної біографії – та використання методу дослідження життєпису індивіда з урахуванням його «цифрового сліду». Аргументовано, що цифрова комунікація стає системотвірним, визначальним чинником біографії людини. У статті подано коротку характеристику сучасних масштабних і локальних українських електронних біографічних проєктів, зарубіжного досвіду цифрової репрезентації біографії. Доведено конструктивність проєктів зі створення цифрової біографії для пізнання людського життєпису, форму-

вання та розвитку біографічності як ключової компетентності сучасності, зокрема в межах біографічного навчання.

Ключові слова: біографія, біографічне навчання, медіабіографія (медіажиттепис), метод комунікативної біографії, цифрова біографія, цифровий громадянин, цифрова комунікація.

Технологічний прогрес спричинив появу нових форм взаємодії між людьми, способів здобуття інформації та методів розв'язання завдань у всіх сферах суспільного буття. Життя людини і будь-яку її професійну діяльність, зокрема науку, освіту і культуру, уже не можна досягнути без урахування світу цифрових комунікацій, що стрімко розвивається.

Відповідно широко й різноаспектно проводиться дослідження цифрової комунікації, що в першому наближенні визначається як «електронна передача інформації через будь-який із цифрових носіїв»¹.

Метою статті є вивчення трансформації методів дослідження і укладання (авто)біографії внаслідок розвитку цифрових комунікацій, зокрема масового поширення соціальних мереж, виникнення феноменів цифрової біографії, медіажиттеписів, поглиблення концепції біографічного навчання та розширення спектра можливостей її впровадження в освіті.

Біографія як опис життєвого шляху конкретної особистості завжди відображає широкий комплекс людських стосунків, які неможливі без комунікації. Цим поняттям охоплюються схожі і водночас різні явища – спілкування, зв'язок, інформування. Відповідно до розширеного уявлення про комунікацію, розробленого німецьким соціологом Н. Луманном (Niklas Luhmann, 1927–1998), поняття комунікація (kommunikation) описує не тільки дію повідомлення, що «переносить» інформацію, а й саму автопоезисну операцію, яка пов'язує в єдине емерджентне ціле три різні компоненти: «інформацію», «повідомлення» та «розуміння» [1]. Незважаючи на те, що будь-яка біографія є пронизаною нескінченними комунікаціями і фактично складається з множини комунікацій, які здійснював індивід або в які він був залучений, комунікативно-комунікаційний характер біографії, як реальної, так і текстової, належно ще не розкритий. Зауважимо також,

---

¹ Balogun O. A. An analytico-philosophical discourse to the pragmatic approach to digital communication in Nigeria. *Handbook of Research on Discourse Behavior and Digital Communication: Language Structures and Social Interaction* / ed. R. Taiwo. IGI Global, 2010. <https://doi.org/10.4018/978-1-61520-773-2.ch033>

що в Словниках української мови (у 20 томах, в 11 томах, «Великому тлумачному словнику сучасної української мови») прикметник *комунікаційний* має значення «який стосується комунікації — шляхів сполучення, транспорту, ліній зв'язку тощо»: комунікаційні труби, комунікаційні шляхи, комунікаційна мережа тощо. Прикметник *комунікативний* має значення «який стосується комунікації як спілкування, інформації»: комунікативна функція мови, комунікативний зв'язок, комунікативне членування речення. Оскільки біографія, на наш погляд, це феномен, що одночасно стосується комунікації як шляхів сполучення і ліній зв'язку тощо, так і комунікації як спілкування, каналів передавання інформації, то було б правильно її характеризувати як комунікативно-комунікаційну. Утім, щоб не ускладнювати текст, враховуємо, що комунікація як спілкування неможлива без каналів передавання інформації, тому біографію розглядаємо переважно як комунікативний феномен.

Першу відому нам спробу подати біографію через комунікативну перспективу здійснив І. Сакраменто (I. Sacramento), дослідник із Федерального університету Ріо-де-Жанейро. Він запровадив поняття комунікативної біографії як методології аналізу індивідуальних траєкторій життя. Цей підхід розглядає комунікацію як набір процесів, що пов'язують особистість з іншими. І. Сакраменто припускає, що гносеологічна проблема комунікації полягає в тому, що для особистості «бути» означає три комунікативно-комунікаційні статуси: бути для іншого, бути через іншого, бути для самого себе.

Метод комунікативної біографії полягає в дистанціюванні біографічної розповіді-тексту від дій або творів головного героя і в зосередженні фокусу на соціокультурних практиках, залучених до процесів виробництва, обігу і споживання текстів, що, пов'язані з окремою людиною, становлять життя, до якого вони належать і для якого існують.

Розглядаючи комунікацію як конституювання зв'язків між особистістю та іншими, І. Сакраменто закладає основи теоретико-методологічної моделі біографічного аналізу в комунікативній перспективі.

Із погляду комунікації мета біографічного дослідження має зосереджуватися на процесі аналізу витворення особистості як реальної соціальної фігури. Комунікативна біографія прагне проаналізувати, як унікальність, репрезентативність, вірцевість чи популярність особистості формувалися в межах певного набору соціокультурних посередницьких засобів. Мета дослідження з комунікативної перспективи полягає в тому, щоб показати численні артикуляції між індивідом і соціальним, які формували особистість, приміром, громадсько-

го діяча. У цьому сенсі важливий не лише окремий текст і не суто текст про індивіда, а й те, хто його написав, як він його представляв, хто звертався до нього і хто його прочитав. Розглядаючи тексти, які створює індивід, тексти про нього та тексти про його тексти, можна почати аналізувати індивідуальну траєкторію автора в комунікативній перспективі. Іншими словами, життя будь-кого можна уявити як набір текстів, проголошених протягом усього його тривання.

У комунікативній біографії для індивідуальності враховується не щось надзвичайно внутрішнє і дане само собою, а той факт, що індивідуальна біографія, крім того, що вона соціально та історично визначена, має специфічні процеси та обставини створення, обігу та визнання висловлювань, заяв. Розуміння цієї динаміки висловлювань дає змогу сприймати особистість як соціально сформовану шляхом діалогу з іншими. Оскільки життя — це комплекс висловлювань, то в цій перспективі воно стає реально існуючим лише у взаємодії зі світом, із іншими, з відмінністю. Інакше кажучи, життєпис людини — це завжди реконструкція подій. Ці реконструкції відбуваються у сфері комунікації, тобто мовах, і дискурсивні спільноти забезпечують своєрідний опис і розуміння життя суб'єкта [7].

Отже, розуміючи біографічні тексти про людину як багатогранні відображення її реальної біографії у різних форматах, ми можемо представити біографію як сукупність реальних комунікацій суб'єкта біографії, які він мав протягом свого життя і тих комунікацій, які постають у процесі репрезентації реальної біографії в процесах її опису.

З огляду на те, що масштаби і активність цифрової комунікації в суспільстві збільшуються, а її роль у житті особистості зростає, потрібно розуміти трансформації репрезентації людської (авто)біографії, оновлювати методи її дослідження та укладання.

Як зазначалося вище, цифрові комунікації — це обмін повідомленнями в онлайн-середовищі або зв'язок із використанням цифрових технологій. Визначають різні способи зв'язку: синхронний (зв'язок у реальному масштабі часу, приміром, за допомогою скайпу або відеочата чи технології Bluetooth) та асинхронний (неодноразовий зв'язок, наприклад, за допомогою електронної пошти, форуму для надсилання повідомлень, повідомлень SMS) із використанням режимів «один до одного», «один до багатьох» або «багато до багатьох»².

---

² Розпорядження від 3 березня 2021 р. № 167-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей в суспільстві України та затвердження плану заходів щодо її реалізації» / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>

Цифрові (комп'ютерні, електронні) комунікації змінили структуру комунікацій людини XXI ст. М. Постер (M. Poster), професор Каліфорнійського університету (США), ще 1990 р. виокремив три типи комунікацій:

- 1) «віч-на-віч» — комунікація, що здійснюється усно;
- 2) «книжкова» — письмова комунікація, опосередкована друком;
- 3) «телекомунікаційна» — комунікація, що здійснюється засобами електроніки ³.

За всього різноманіття теоретичних підходів до суспільства визнають один загальний тип змін, який принесли цифрові комунікації: обмін інформацією між людьми тепер значно менше підлягає просторово-часовим обмеженням. Інформація вмить стає доступною по всій земній кулі і залежить від доступності для людини електроенергії, засобів зв'язку та комп'ютерів чи новітніх гаджетів. Проведення досліджень цифрових комунікацій потребує не лише уваги до ефективності знакового обміну, а й ставить такі важливі соціальні питання, як значення культурних і соціальних форм для створення нових моделей комунікації на основі технологічних інновацій. Адже кожний спосіб накопичення і передачі інформації глибоко проникає в мережу соціальних відносин: політичні події, форми спільнот, економічні системи — усе координується засобами комунікації. Найбільш принципову роль відіграють у цьому нові мовні форми, які виникають унаслідок розвитку системи соціальних відносин.

Прикладом є Єдиний портал державних послуг «Дія», мобільний застосунок, веб-портал і бренд цифрової держави в Україні, розроблений Міністерством цифрової трансформації України 2019 р. Застосунок і веб-порталом «Дія» на сьогодні користуються понад 12 млн українців. Загалом на порталі вже доступні 72 послуги, а в застосунку — 9 послуг і 15 цифрових документів. Україна стала першою країною у світі, яка зробила цифровий паспорт офіційним аналогом паперового ⁴.

Іншим прикладом зміни системи соціальних відносин є дискурс про цифрового громадянина, статус якого надається людині, що використовує інформаційні технології (ІТ) для участі в суспільстві, політиці та в управлінні. Як зазначено в праці «Цифрове громадянство: Інтернет, суспільство та участь», цифрові громадяни — це «ті,

---

³ Poster M. The mode of information: Poststrukturalism and Social Context. Cambridge: Polity press, 1990. 179 p.

⁴ 100 та більше перемог Мінцифри. URL: <https://thedigital.gov.ua/2021>

хто регулярно та ефективно користуються Інтернетом». Цифрове громадянство вирізняється відповідальною поведінкою у використанні технологій, що означає цифрову грамотність, етикет, безпеку в Інтернеті, а також визнання приватної та публічної інформації [6].

Цифровізація не лише робить життя людей простішим. Єдиний портал державних послуг «Дія» фактично створює національний каталог біографій наших сучасників. Звичайно, ці успіхи цифрових технологій спричинюють питання конфіденційності в інформаційну епоху.

Ці питання порушив Д. Дж. Солов (D. J. Solove) — доцент права юридичного факультету Університету Джорджа Вашингтона, співавтор Закону про конфіденційність інформації в США. Д. Дж. Солов ще 2004 р. розкрив новітню серйозну загрозу для конфіденційності людського життя, оскільки під час користування Інтернетом особиста інформація людини фіксується і назавжди зберігається, створюючи її «цифрове досьє», яке майже не контролюється суспільством та є серйозною загрозою конфіденційності особи. Із виникненням феномену цифрової людини з'являється нове розуміння конфіденційності особистості [8].

Відштовхуючись від цієї праці Д. Дж. Солова, зокрема його зауваження про «можливість створення електронного колажу, який охоплює переважну частину життя людини — життя, відображене в записах, цифрову біографію, складену в колективних комп'ютерних мережах світу», П. Артур, директор Центру глобальних проблем в Університеті Едіт Коуен (Західна Австралія), розпочав досліджувати нову сферу, яка не має поки що загальноприйнятої назви чи кордонів, але описана ним як «цифрова біографія».

П. Артур (P. Arthur) пише: «Діяльність, формати та жанри в цій сфері рідко пов'язані із життєписом чи традиційними біографічними дослідженнями. Швидше за все, ця царина розглядається як домен тих, хто вивчає цифрову конфіденційність, авторське право, збереження даних та управління ідентичністю. Протягом останнього десятиліття або близько того, критики в різних дисциплінах, переважно в юридичних дослідженнях, управлінні інформацією, мультимедійному дизайні та розробці інформаційних технологій, а також соціології, психології та маркетингу, зосередилися на складності ідентичності в Інтернеті. Хоча онлайн-ідентичність стала таким значущим центром уваги в цих дисциплінах, мало хто з дослідників, які вивчають біографію, обговорювали це. Справді, самій біографії, як зазначає Найджел Гамільтон, приділяли менше уваги, ніж можна було б очікувати для галузі, що «пережила

надзвичайне відродження в останні роки», галузі, яка, за словами Карла Роллісона, широко визнана як «домінантна науково-популярна література нашого часу» [3, с. 2].

П. Артур запропонував підхід до цифрової біографії та історії, що висвітлює їх «матеріальність» через метафору гаптування [4], даючи можливість звернути увагу на візуальні та звукові образи. Розмірковуючи над питаннями переваг і загроз нових біографічних форм і розуміння життя, майбутнього цифрової біографії, він зазначив: «...суттєва відмінність між традиційними біографіями, разом із кіно та телебаченням, і життя людей, представлене в онлайн-овому “просторі”, полягає в тому, що онлайн-ідентичності легко маніпулюють окремим суб’єктом або іншими особами в будь-який час. Немає сумніву, що навіть ця єдина функція, можливість “керувати” онлайн-контентом за бажанням, змінює наш погляд на себе і один на одного. Поряд із потоком інших інструментів, які дає цифровий світ, ця здатність керувати ідентичністю зі все більшою легкістю, безсумнівно, вплине на звичайну практику всіх форм життя “письма”, зокрема й на біографію» [4, с. 2]. Найбільше занепокоєння, на думку П. Артура, викликає питання потенційного збідніння біографії, оскільки наратив не може бути сформований лише як збір і збереження інформації, цифрові технології не можуть перетворити зібране в історію життя, врахувати вплив на відбір спогадів для наративу про себе, настроїв, контексту, рефлексії, що не знецінює ролі біографа. «Той факт, що мільйони складних соціальних ідентичностей нині процвітають в онлайн-середовищі, є вагомим приводом для традиційних біографічних досліджень для вивчення та оцінки нових подій» [4, с. 2].

У 2015 р. П. Артур здійснює аналіз Проєкту Австралійського словника біографій (ADB – The Australian Dictionary of Biography) як цифрового середовища, у якому можна аналізувати колекцію із близько 13 000 життєписів австралійців для обговорення репрезентативності та ролі національного біографічного ресурсу у визначенні контексту окремих епох історії з погляду їхніх соціальних тенденцій та демографії. Проєкт Австралійського словника біографій, на думку П. Артура, демонструє «значно збільшену здатність біографії в цифрову еру активізувати міждисциплінарні дослідження та поставати динамічним агентом для інтеграції і з’єднання індивідуальних життів з їхніми історичними контекстами» [5, с. 10].

Таку здатність біографії – з’єднувати індивідуальне життя з його історичним контекстом і фактично бути критерієм істинності для теоретичних конструкцій та інтерпретацій істориків – підтверджу-

ють нові цифрові феномени у світовій павутині. Наведемо кілька прикладів.

Створює цифрові біографії однойменний Непальський проєкт (The digitalbiography.com), що вивчає людей минулого та сьогодення з метою збереження для сучасників і майбутніх поколінь знань про особистостей, які змінювали світ, що можуть стати стимулом до дії, надихати на нові задуми. У рамках проєкту можливе створення цифрової біографії на замовлення на основі наданих матеріалів: спогадів, фото, аудіо чи відео.

Ще одним прикладом цифрових біографій є «Ніцше: блог проєкту цифрової біографії»⁵, створений у межах цифрового гуманітарного проєкту EPFL з метою передати цілісний погляд на життя видатного мислителя Фрідріха Ніцше, щоб розгадати його характер, взаємодію зі світом, походження та вплив ідей, літературну та філософську спадщину.

Україномовний Інтернет переконливо свідчить, що прагнення пізнати життя взагалі, історію кризь особистість і особистість через історію, зафіксувати людське життя в його індивідуальності виявляється як у створенні амбітних проєктів, що стосуються дослідження цифрової біографії, так і в локальних спробах окремих осіб презентувати свої біографічні пошуки.

Серед наймасштабніших вітчизняних задумів — ідея Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського щодо створення електронного наукового інформаційного проєкту «Український національний біографічний архів», який містить результати досліджень за напрямками: архівознавство, біографіка, біобібліографія, жіноча біографіка, іконографія та просопографія⁶. Грандіозні українські електронні ресурси — «Енциклопедія сучасної України», «Енциклопедія історії України», «Велика українська енциклопедія», Вікіпедія.

Електронний архів українського визвольного руху, що є проєктом Центру досліджень визвольного руху, Львівського національного університету ім. І. Франка та Національного музею-меморіалу жертв окупаційних режимів «Тюрма на Лонцького», містить електронні копії документів і матеріалів про діяльність організації українського визвольного руху, дисидентського та масового націо-

---

⁵ Nietzsche: A digital biography project blog. URL: <https://nietzschebiography.wordpress.com/>

⁶ Український національний біографічний архів. URL: <http://biography.nbuv.gov.ua/index.php>

нально-демократичного руху в другій половині ХХ ст., а також документи репресивних структур окупаційних режимів (НКВС–МДБ–КДБ, німецького гестапо, служби безпеки тощо).

Серед документів архіву на платформі avg.org.ua представлені біографії, спогади, автобіографії до персональних справ, автобіографічні спогади, відгуки про окремих осіб, анкети, листи, фотографії, протоколи допитів, заяви.

На сьогодні в межах проєкту «Локальна історія», що реалізується львівською громадською організацією Українська Галицька Асамблея, створено історичну онлайн-платформу localhistory.org.ua, на якій розміщено вже виконані спецпроєкти, зокрема «Лесині маршрути» та «Депортація». У рамках спецпроєкту «Лесині маршрути» створено мапу, на якій нанесено понад 20 міст, пов'язаних із ключовими подіями в житті та творчості Лесі Українки, подано короткий їх опис. Спецпроєкт «Депортація» розповідає про вивезення українців у Польщу в 1944–1946 рр. та про нинішнє ставлення до цієї події через особисті історії простих людей: Василя Сохи, який у 6-річному віці став свідком убивства свого батька; Ганни Клосовської та її 27-річного онука Станіслава. На онлайн-платформі розміщено відео старожилів, людські спогади, фотографії.

Під час онлайн-воркшопу «Історія та пам'ять у цифрову добу: український досвід» Віталій Ляска — співзасновник і головний редактор проєкту «Локальна історія», керівник Центру дослідження українсько-польсько-словацького пограниччя в Українському католицькому університеті, анонсував новий спецпроєкт із попередньою назвою «Жива історія», мультимедійний портал міститиме біографи очевидців історичних подій, спогади, географію їхнього життя, уривки інтерв'ю, фотоколекції.

Громадська організація «Після тиші»⁷ досліджує індивідуальний досвід та колективні травми, пам'ять та постпам'ять на основі проведення польових досліджень, вивчення усної історії, оцифрування приватних архівів, медійного представлення результатів. Створюються проєкти для дослідження фотоматеріалів, з'ясування їхньої значущості для людей у різні життєві періоди, ставлення до сімейних світлин після втрати родичів, які були на них зображені, чи самих фото, змін у фотографічних традиціях. У розвідках вагоме місце належить вернакулярній фотографії із сімейних альбомів. Зокрема, у рамках проєкту Олени Мартинчук в інстаграмі «Archive_

---

⁷ Після Тиші. URL: <https://aftersilence.co/2021-year/>

foto_na_zgadku»⁸ досліджуються обставини створення, збереження та використання фото, зв'язок людини із візуальним образом на них, створено онлайн-архів світлин.

На сайті Інституту історії України Національної академії наук України⁹ розміщено 39 енциклопедичних видань, у яких представлені життєписи відомих постатей, що відіграють вагому роль для здобуття автентичного чи повного загального образу України певного історичного періоду. За запитом «біографія» на сайті знайдено 1920 результатів.

Життєвим захопленням для багатьох громадян України стали біографічні дослідження, результати вони презентують різними способами за допомогою цифрових комунікацій. Наприклад, на своїй сторінці у Facebook під лозунгом «Пам'ятаємо великих» В. А. Смирнов майже щодня нагадує про дні народження відомих науковців та знаменитостей світу, з іменами яких пов'язані вагомі відкриття в різних сферах людського життя, подає біографічну інформацію про них та їхню творчу спадщину¹⁰.

Цифрову іпостась сучасної людини досліджує американський письменник К. Ортега (С. Ortega), осмислюючи цифрову самість людини в романі «Розмови в соціальних мережах: сучасна цифрова біографія» як колекцію дописів героя, зроблених ним у різних соціальних мережах упродовж 10 років¹¹. Аналогічним способом укладено українську книжку «Грамматика любові»¹², у якій зібрано дописи у фейсбук-групі «Педагогічний лікбез», що містять роздуми її учасників про взаємозв'язок безпеки нації і змісту освіти.

До феномену цифрових біографій можна зарахувати й відкриття профілів у Google Академії покійних українських мислителів, наприклад Г. С. Сковороди, адже фіксація всіх випадків цитування та

---

⁸ Archive_foto_na_zgadku. URL: https://www.instagram.com/archive_malych_form/?fbclid=IwAR1Ua6i9OWOpnfGAqDf4Qqy8Ddd--HU3B_SBVkUztir5EP6FqSjspi34TT8

⁹ Інститут історії України Національної академії наук України. URL: <http://history.org.ua/uk/>

¹⁰ Vladislav Smirnov. URL: <https://www.facebook.com/vladislav.smirnov.35>

¹¹ Ortega C. Rants For Social Media: A Contemporary Digital Biography Paperback. URL: <https://groups.google.com/g/hutan-sangat-lebat/c/QSwFLZSQClI?pli=1>

¹² Грамматика любви: науково-публіцистичне видання / уклад. В. Р. Ільченко ; під заг. ред. В. Р. Ільченко, В. А. Продаєвича. Полтава ; Одеса : [б. в.], 2017. 304 с.

згадування їхніх праць надають нам знання і факти про те, як їхні слова відгукуються в нинішніх поколіннях, тим самим дослідники мають змогу встановлювати комунікації теперішнього з минулим і простежувати розвиток постбіографій мислителів, тобто пам'яті про них та їхній вплив на нащадків.

Дискусійним питанням у соціальних мережах є ставлення до профілів осіб, земний шлях яких закінчився. Окремі вважають, що профілі покійників потрібно «видаляти з друзів», інші залишають їх серед своїх «френдів». Утім, профілі покійних здебільшого залишаються незакритими, їх підтримують родичі й знайомі, котрі розміщують свої спогади про померлих, про продовження розпочатих ними справ, відгуки про їхню діяльність, їхнє значення для окремих осіб і громади тощо. Підтримання функціонування профілів небіжчиків є однією із мнемонічних практик, збиранням та збереженням інформації про їхнє життя, що дає можливість представити його більш повно, системно, залучаючи велику кількість людей.

Отже, у глобальній мережі «Інтернет» наявні як проекти, що прагнуть представити повну цифрову біографію індивіда, так і «клаптики» для її «гаптування»: тексти інших осіб, резюме, некрологи, окремі епізоди, фрагменти, що ілюструють, підтверджують історичні події як на основі офіційних документів, так і збережених у родинних архівах записках, утриманих у людській пам'яті розповідей очевидців. Значний обсяг фрагментарного відображення біографії пов'язаний із розкриттям віртуальної ідентичності в соціальних мережах шляхом прямої презентації особистістю себе нинішньої, самопрезентації в історії своєї родини, суспільства загалом. Цифрова комунікація стає системотвірним фактором як реальної біографії людини, так і основним визначальним чинником укладання біографічного тексту того чи іншого масштабу — монографії, статті, енциклопедичної довідки тощо.

Розвиток цифрових комунікацій потребує «переосмислення навчання», зокрема, важливо переглянути впровадження в освіту концепції біографічного навчання, безпосередньо практичну педагогіку в дитячих садках і школах, у професійному навчанні та подальшій освіті, в університетах й академіях.

У цій статті поняття біографічного методу навчання (біографічного навчання) розуміємо, за П. Альгайтом (P. Alheit) як «свідоме “аутопоезисне” пізнавальне осягнення активним суб'єктом смислу історій його життя і рефлексивної організації його життєвого досвіду з метою спрямування його дій на генерування персональної причетності, ідентичності і комунікабельної, соціально

життєво спроможної перспективи життєвого світу» [2, с. 17]. Різні аспекти біографічного навчання є предметом наукової рефлексії низки зарубіжних дослідників. Зокрема, його методологію розробляють П. Альгайт (P. Alheit), Б. Даузієн (B. Dausien), А. Гальгвіст (A. Hallgvist); моделі біографічного навчання в освіті дорослих досліджують Е. Шлютер (E. Schluter), Н. Бурк (N. Burk), Дж. Девіс (J. Davis), Д. Дітріх (D. Dietrich), П. Домініка (P. Dominice), М. Доу (M. Dow), Ф. Фергюсон (F. Ferguson), А. Касс (A. Kass), Ж.-А. Макгонігал (J.-A. McGonigal), Т. Романо (T. Romano), В. Андервуд (W. Underwood), К. Стоянова. У працях учених П. Домініка (P. Dominice), Г. Сіллер (G. Siller), К. Р. Форрей (K. R. Forray) та А. Огіди (A. Ohidy), А. Литави (A. Litawa), Б. Лейбовіц (B. Leibowitz), К. Буй (K. Booi), С. Денієлс (S. Daniels), А. Лути (A. Loots); Р. Річардс (R. Richards), І. ван Девентер (I. Van Deventer), Г. Кулаузідіс (G. Koulaouzides), Дж. Маркерт (J. Markert) обґрунтовано потенціал написання освітніх біографій в організації біографічного навчання. Наукові розвідки А. Андерсена (A. Andersen), Н. Амундсон (N. Amundson), Е. Брейді (E. Brady), К. Буджольд (C. Bujold), Р. Серверо (R. Cervero), М. Кларк (M. Clark), Дж. Коен (J. Cohen), Р. Едвардс (R. Edwards), С. Фріс-Брітт (S. Fries-Britt), Дж. Джонсон-Бейлі (J. Johnson-Bailey), І. Карп'як (I. Karpiak), М. Льюїс (M. Lewis), Б. Меррілл (B. Merrill), Н. Міллер (N. Miller), М. О'Локлін (M. O'Loughlin), С. Ортега (S. Ortega), М. Россітер (M. Rossiter), С. Соєр (S. Sawyer), Л. Севери (L. Severy), Д. Стюарт (D. Stewart), Е. Триф (E. Thrif), Б. Тернер Келлі (B. Turner Kelly), К. Уоррен (C. Warren), Л. Вест (L. West) та ін. присвячені дослідженню біографічних наративів.

Поширеність біографічного навчання, зокрема в США, про що свідчить онлайн-маркетплейс Teachers Pay Teachers ¹³, де вчителі купують і продають оригінальні навчальні матеріали, підтверджує тезу П. Альгайта про «біографічність» як ключову компетентність сучасності. На запит «цифрова біографія» онлайн-маркетплейс містить 9048 результатів. Серед запропонованих матеріалів натрапляємо на «Greek Gods, Greek Mythology Body Biography for Print and Digital Learning» (Danielle Knight) – методичний набір для вивчення «біографій» грецьких богів і богинь та міфів про них, дослідницькі проекти зі створення цифрових біографій історичних постатей. На основі проведеного дослідження формуєть-

¹³ Teachers pay teachers. URL: <https://www.teacherspayteachers.com/Browse/Search:digital%20biography>

ся презентація Google Slide про історичну особу. Для укладання будь-якого життєпису запропоновано шаблон із 7 універсальних сторінок. Є проекти з розвитку розуміння біографічних текстів: встановлення зав'язків, формування висновків, пошуку аргументів на підтвердження гіпотез щодо мотивів діяльності тих чи інших діячів та ін.

Ще однією з практик використання біографічного навчання в загальній середній освіті є навчальний блок Діна Вейтбека «Під'єднання до спільноти: біографія та цифрова ера»¹⁴, де життєпис застосовується для розвитку взаємовідносин здобувачів освіти між собою, текстом і самим собою. Здобувачі освіти працюють над біографією як літературною формою. Як зазначає автор блоку, здатність встановити емпіричний зв'язок із чужим досвідом допомагає долати власні проблеми, особистий травматичний досвід. Навчальний блок вивчають упродовж семестру, він має багаторівневу структуру: *попередня робота з біографіями, що вивчали в початкових класах* (заповнення рубрики того, що запам'яталося з біографій, та бесіда про те, як знову відкрили ці біографії) та 4 модулі: *письмо* (визначення біографії: дослідження її значення та форми; читання / критичний аналіз; використання літературних гуртків як інструменту залучення та оцінювання учнів; навички проведення співбесіди: розвиток навичок грамотності в процесі співбесіди; написання / редагування: формування письмового інтерв'ю), *усна історія* (вебмоделі усної біографії: storycorp.org, tellingstories.org, doingoralhistory.org — техніки проведення розмовного стилю інтерв'ю; навчальні посібники з використання пристроїв запису та аудіопрограмного забезпечення; редагування усної біографії в такий спосіб, щоб вона викликала одну емоцію чи думку); *цифрова частина* (впорядкування зібраних зображень, текстів, аудіозаписів щодо життя іншого в біографічну історію у вигляді фільму, мультфільму); *портфоліо* (представлення проведеного свого інтерв'ю, запис усної історичної бесіди та цифровий фільм дослідженої біографії як доказ інтелектуального та мистецького розвитку здобувача освіти).

Одним із форматів цифрової біографії є медіабіографія (медіажиттєпис). Концепт «медіабіографія» на основі синтезу двох лексем «медіа» та «біографія» створений іспанською дослідницею В. Вільяплана-Руїс (V. Villaplana-Ruiz) [9] у процесі опрацювання технологій пам'яті та засобів підтримки її передавання. Поняття

---

¹⁴ Whitbeck D. Connecting to Community: Biography and the Digital Age. URL: https://teachers.yale.edu/curriculum/viewer/initiative_10.03.12_u

«біографія» дослідниця розглядає як форму тексту, що людина переписує впродовж усього її життя.

Проблему створення медіажиттєпису як ефективної форми виховної роботи в школі досліджують в обласній творчій майстерні педагогів закладів загальної середньої освіти Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, що працює під керівництвом методистки кабінету координаційно-методичної діяльності, кандидата історичних наук І. Суховерської.

Учасники творчої майстерні розглянули питання про пошук джерел для створення медіажиттєписів, базові складники медіабіографій та етапи підготовки, умови, необхідні для організації учнів під час роботи над ними¹⁵. На Львівщині запроваджено учнівський кінофестиваль медіажиттєписів «Я до тебе з небес посміхнуся — ти лишень свої очі здійми до зірок», методичний супровід, забезпечення організації та проведенням якого опікується І. Суховерська¹⁶.

У контексті конструювання власної біографії основоположне значення має пізнання індивідом самого себе. Нині для людини розкриваються нові можливості для комунікації з минулим, зокрема дослідження власної генеалогії шляхом доступності відповідних баз даних, звернення до професійних істориків і генеалогів, наприклад, Агенції приватних історичних досліджень¹⁷, а також занотовування важливих для особистості з різних причин подій. Налаштування відповідних опцій, приміром, у соціальній мережі Facebook, не лише фіксують окремі зроблені особами записи, а й щорічно нагадують про них, викликаючи реакції перш за все самих авторів щодо розуміння та ставлення до цих подій унаслідок осмислення та переосмислення ними свого минулого.

Нині питання про аналіз чинників та засобів конструювання майбутнього особистості, зокрема подолання негативного чи навіть травматичного досвіду індивіда, потребує глибинного міждисци-

¹⁵ Засідання творчої майстерні «Створення медіажиттєпису як ефективна форма виховної роботи у школі». URL: <http://loippo.lviv.ua/news/Zas-dannya-tvorchoi-maystern---Stvorennya-med-azhittiepisu-yak-efektivna-forma-vihovnoi-roboti-u-shkol---publication/?&print=1>; Шукаємо джерела для створення медіажиттєписів. URL: <http://loippo.lviv.ua/news/SHukaiemo-dzherela-dlya-stvorennya-med-azhittiepis-v-publication/>

¹⁶ Суховерська Ірина. URL: <http://loippo.lviv.ua/structure/teachers/Suhoverska--rina/?&print=1>

¹⁷ Агенція приватних історичних досліджень. URL: <https://rodovody.com.ua/index.php/uk/ua-contactus/pro-nas>

плінарного дослідження. Неоднозначну оцінку викликають практики згадування минулого. Наприклад, таку безневинну в Facebook опцію спогадів «У цей день», що запроваджена 2015 р. та підтримувана мільйонами користувачів, критикує Ж. Беркел із Університету Західного Онтаріо, оскільки, на її думку, ця опція заважає особистості сформувати впевнене самовідчуття себе, бо повертає її до спогадів, змушує знову переживати те, що представлено в повідомленнях, фотографіях, аудіозаписах минулого. На її думку, соціальні мережі заважають забувати те, що відбувалося, оскільки створюють постійну цифрову біографію життя людини, заважають позбутися минулого досвіду та зрозуміти, хто ми є, сформувати власне відчуття себе¹⁸. Але біографічний метод навчання не передбачає лише концентрування на минулому особистості, а спрямований на пошук нею шляхів майбутнього розвитку. Важливо оцінити минуле як підґрунтя сьогодення та майбутнього, осмислення досвіду розкриває шляхи покращення свого життя, подолання проблем та усунення наслідків травматичної історії.

Отже, відомий комунікативний поворот у гуманітаристиці ХХ – ХХІ ст. дає змогу використати метод комунікативної біографії в міждисциплінарній царині біографічних досліджень – біографіці, посилюючи суспільний діалог щодо людського життєпису, можливостей його пізнання та реконструювання. Сучасні соціально-політичні феномени цифрової людини та цифрового громадянина дають підстави говорити про біографію як спектр комунікацій і, зокрема, про біографію як цифрову комунікацію.

У результаті нашого дослідження з'ясовано появу нової форми біографічного наративу – цифрової біографії та її проникнення в художні романи, у біографічні енциклопедії, словники, архіви онлайн. Проекти зі створення цифрової біографії в межах біографічного навчання є конструктивним способом для суб'єктів освіти дізнаватися про історичних та видатних людей будь-якого часу, формують і розвивають «біографічність» як ключову компетентність сучасності, оскільки дають можливість встановити й відтворити структуру індивідуального біографічного досвіду особистості, збагнути зв'язок між його складниками, їхню значущість для самої людини та їх вплив на подальші події у її житті, зрозуміти внутрішній стан

---

¹⁸ Liberatore S. Does Facebook's throwback feature On This Day bring you down? Expert reveals social media stops us from getting over our past. URL: <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-4236566/Expert-finds-digital-biography-affects-sense-self.html>

особистості і віднайти способи його відтворення, відкрити для себе й зрозуміти можливі засоби представлення внутрішнього «я» людини в зовнішньому образі.

Отже, можемо говорити про настання нового етапу в розвитку біографічного жанру – біографії як цифрової комунікації, що надає не тільки нову форму біографії – цифрову, а й створює принципово нові методи її розкриття з опорою на цифровий слід. Наше дослідження лише торкнулося безмежної теми і проблеми цифрової біографії.

1. Луман Н. Что такое коммуникация? / Н. Луман // Социологический журнал. – 1995. – № 3. – С. 114–124.
2. Alheit P. The "double face" of lifelong learning: Two analytical perspectives on a "silent revolution" / Peter Alheit, Bettina Dausien // Studies in the Education of Adults. – 2002. – Vol. 34. – P. 3–22. <https://doi.org/10.1080/02660830.2002.11661458>
3. Arthur P. L. Digital biography: Capturing lives online / Paul Loughley Arthur // Auto/Biography Studies. – 2009. – Vol. 24, No. 1. – P. 74–92. <http://dx.doi.org/10.1080/08989575.2009.10846789>
4. Arthur P. L. Digital fabric, narrative threads: Patchwork designs on history / Paul Loughley Arthur // Interdisciplinary Humanities. – 2008. – Vol. 25, No. 2. – P. 106–120.
5. Arthur P. L. Re-imagining a nation: The Australian dictionary of biography online / Paul Loughley Arthur // European Journal of Life Writing. – 2015. – Vol. IV. – P. 108–124. <https://doi.org/10.5463/ejw.4.163>
6. Mossberger K. Digital Citizenship: The Internet, Society, and Participation / Karen Mossberger, Caroline J. Tolbert, Ramona S. McNeal. – Cambridge : MIT Press, 2008. – 221 p. <https://doi.org/10.7551/mitpress/7428.001.0001>
7. Sacramento I. A biografia do ponto de vista comunicacional / Igor Sacramento // MATRIZes. – 2014. – Vol. 8, No. 2. – P. 153–173. <http://dx.doi.org/10.11606/issn.1982-8160.v8i2p153-173>
8. Solove D. J. The Digital Person: Technology and Privacy in the Information Age / Daniel J. Solove. – New York ; London : New York University Press, 2004. – 283 p. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=_bodvczXUisC&dq=%22digital+Biography%22&hl
9. Villaplana Ruiz V. La Mediabiografía. Experiencias narrativas, metodología práctica y creación de relatos con tecnología de uso personal. Del *Do-It-Yourself al Do It Together* / Virginia Villaplana Ruiz // Actas del Segundo Congreso Internacional sobre Imagen, Cultura y Tecnología celebrado del 20 al 22 de octubre de 2010 en la Universidad Carlos III de Madrid. – Madrid, 2012. – Режим доступу: <https://www.academia.edu/4336905/>

VILLAPLANA_RUIZ_Virginia_La_mediabiograf%C3%ADa_Experiencias_narrativas_metodolog

REFERENCES

1. Luman, N. (1995). Chto takoe kommunikatsiia? [What is communication?]. *Sotsiologicheskii Zhurnal*, 3, 114-124. [In Russian].
2. Alheit, P., & Dausien, B. (2002). The "double face" of lifelong learning: Two analytical perspectives on a "silent revolution". *Studies in the Education of Adults*, 34, 3-22. <https://doi.org/10.1080/02660830.2002.11661458> [In English].
3. Arthur, P. L. (2009). Digital biography: Capturing lives online. *Auto/Biography Studies*, 24(1), 74-92. <http://dx.doi.org/10.1080/08989575.2009.10846789> [In English].
4. Arthur, P. L. (2008). Digital fabric, narrative threads: Patchwork designs on history. *Interdisciplinary Humanities*, 25(2), 106-120. [In English].
5. Arthur, P. L. (2015). Re-imagining a nation: The Australian dictionary of biography online. *European Journal of Life Writing*, 4, 108-124. <https://doi.org/10.5463/ejlw.4.163> [In English].
6. Mossberger, K., Tolbert C. J., & McNeal R. S. (2008). *Digital Citizenship: The Internet, Society, and Participation*. Cambridge, UK: MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/7428.001.0001> [In English].
7. Sacramento, I. (2014). A biografia do ponto de vista comunicacional. *MATRIZES*, 8(2), 153-173. <http://dx.doi.org/10.11606/issn.1982-8160.v8i2p153-173> [In English].
8. Solove, D. J. (2004). *The Digital Person: Technology and Privacy in the Information Age*. New York, NY; London, UK: New York University Press. Retrieved from: https://books.google.com.ua/books?id=_bodvczXUIsC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false [In English].
9. Villaplana Ruiz, V. (2012). La Mediabiografía. Experiencias narrativas, metodología práctica y creación de relatos con tecnología de uso personal. Del Do-It-Yourself al Do It Together. In *Actas del Segundo Congreso Internacional sobre Imagen, Cultura y Tecnología celebrado del 20 al 22 de octubre de 2010 en la Universidad Carlos III de Madrid* (pp. 202-213). Retrieved from https://www.academia.edu/4336905/VILLAPLANA_RUIZ_Virginia_La_mediabiograf%C3%ADa_Experiencias_narrativas_metodolog [In English].

Рукопис одержано 31.03.2022 р.

Liudmyla LYTUVYNIUK, Candidate of Sc. (Pedagogy), Head of the Chair of Philosophy and Economics of Education, M. V. Ostrogradsky Poltava Academy of Continuing Education (Poltava, Ukraine).

Biography as a digital communication.

The purpose of the work is to study the transformation of methods of research and compilation of (auto)biography as a result of the development of digital communications, in particular, the mass spread of social networks, the emergence of the phenomenon of digital biography, deepening the concept of biographical learning and expanding the range of possibilities for its implementation in education. **The research methodology** is based on modern ideas about the philosophy of education, philosophical anthropology, on the principles of objectivity, development, analysis and synthesis, the unity of the general and the individual, the connection between theory and practice. The main applied research methods are the method of transdisciplinary study of biography and components of meta-analysis. The comparative method and the historical-genetic method in combination with semantic analysis were also used to determine the foundations of the conceptualization of biographical learning. **Scientific novelty of the work.** The research is marked by the novelty of using the method of communicative biography in domestic biography and deepening the methodology of biographical teaching in pedagogical science. For the first time, the biography of a person is considered as a digital communication, the potential of the digital biography in the practice of biographical education is substantiated. The theory of communicative biography gained further development as a methodology for analyzing the individual trajectory of human life. **Conclusions.** It is established that the emergence of new formats of social relations, such as the digital person and the digital citizen, leads to the emergence of a new genre of biography – digital communicative biography and the use of the method of researching an individual's biography taking into account his "digital footprint". It is argued that digital communication becomes a system-creating factor of a person's biography, its main determining factor. The article provides a brief description of modern large-scale and local Ukrainian electronic biography projects, foreign experience of digital representation of biography. The constructiveness of projects on creating a digital biography for learning about a person's biography, the formation and development of biographical skills as a key modern competence, in particular within the framework of biographical learning has been proven.

Key words: biography, biographical learning, media biography, method of communicative biography, digital biography, digital citizen, digital communication.